

М. М. Шопша

старший викладач кафедри психології
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ІНСТИТУЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ЕКОНОМІКИ

У статті представлено концептуальні основи використання інституційних інструментів реалізації механізмів публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки, застосування яких підвищать якість вітчизняної освіти й інноваційний поступ відповідно до світових стандартів, сприятиме зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства й систематизації, розвитку інституту спеціалізованого законодавства. Встановлено, що об'єктивна потреба інноваційного розвитку держави вимагає нового механізму підготовки кадрів. В його основу повинні бути покладені такі принципи: розвиток і самореалізація творчої особистості; постійна націленість на генерацію перспективних науково-технічних нововведень, пошук шляхів і методів їх практичної реалізації; орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних фахівців, системних менеджерів інноваційної діяльності та інші. Визначено, що ефективна реалізація механізмів публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки вимагає створення на державному рівні інституційного механізму стійкого відтворення кадрового потенціалу за допомогою проведення системної публічної політики у сферах, що формують інтелектуальний потенціал країни. Це передбачає осмислення та законодавче закріплення довгострокових цілей і системи пріоритетів держави, а також форм її участі у процесі розширеного відтворення кадрового потенціалу вітчизняних промислових підприємств. На наш погляд, механізм публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки повинен включати комплекс таких взаємопов'язаних заходів: 1) упровадження ефективних механізмів державного фінансування відтворення інтелектуального капіталу; 2) розробка моделей взаємодії держави, бізнесу та суспільства за допомогою залучення у сферу відтворення кадрового потенціалу недержавних підприємств та установ, створення сприятливих умов для їх діяльності; 3) розробка державних і регіональних прогнозів потреби в кадрах, що припускають формування держзамовлення на підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів; 4) удосконалення структури служби зайнятості, її функцій і системи фінансування.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, публічне управління, розвиток, освіта, інновації, механізми, економіка.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві інтелектуальні ресурси стають основою багатства. Саме вони визначають конкурентоспроможність економічних систем, виступають ключовим джерелом їх розвитку. У процесі створення, трансформації й використання інтелектуальних ресурсів беруть участь комерційні підприємства, державні й суспільні установи та організації, тобто всі суб'єкти ринкових відносин. Здатність держави створювати й ефективно використовувати інтелектуальні ресурси визначає силу нації, її добробут. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується ключовою роллю інновацій і високих технологій в економіці. В умовах становлення постінду-

стріального суспільства здійснюється перехід від моделі економічного розвитку, заснованої на експорті природних ресурсів, до економіки знань, що є найпотужнішим відтворювальним ресурсом людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук напрямів та заходів щодо удосконалення управління інтелектуальними ресурсами України представлено у наукових працях таких вітчизняних науковців як: О. Амосова, В. Базилевича, І. Білоус, Н. Гавкалова, В. Гейця, Б. Дергальюк, Ю. Зайцева, С. Кісь, Н. Кравчук, Л. Курило, Л. Лазебник, Г. Ляшенко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Р. Марутян, Ю. Пахомов, О. Попело, В. Савчука, Л. Федулової, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Мета статті – обґрунтування науково-прикладних засад використання інституційних інструментів реалізації механізмів публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки.

Виклад основного матеріалу. Завдяки розвитку людського та інтелектуального капіталу відбувається задоволення інноваційних потреб. Інтелектуалізація суспільного життя є невідмінною умовою ефективного державного управління як визначального фактора конкурентоспроможності. Тому, знову ж таки, пріоритетом в інноваційному розвитку виступає інтелектуальний капітал, адже його політико-економічна сутність виражається в історично визначених відносинах з приводу формування й використання знань, які мають цінність інтелектуальних здібностей працівників і господарюючих суб'єктів, які забезпечують їх ефективне використання з метою додаткового доходу [1].

Розвиток публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки регіонів визначає рівень інноваційності економіки. Саме тому знання, інтелектуальна, інноваційна компонента дедалі більше перетворюється на провідну на всіх етапах «життєвого циклу» нових товарів і послуг, домінує на стадії проектування, виробництва, управління матеріальними і нематеріальними активами [2].

У багатьох країнах визнана пріоритетність розвитку інноваційної економіки, розв'язання комплексу проблем освіти, науки та технологій, створення сприятливих умов для новаторів і підприємців у державній політиці. Методи реалізації такої стратегії визначили місце і роль більшості країн у світовій спільноті, забезпечили провідні позиції лідерів у принципово важливих напрямках державного управління.

Економіці знань як інституціональній системі притаманна всезагальна інтелектуалізація та інформатизація суспільно-економічних відносин. Визначальну роль у розвитку цього типу економіки як її первинна ланка відіграють інтелектуальні ресурси освіти й науки. Систематизуємо наступні ознаки базованої на знаннях постіндустріальної економіки (рис. 1).

Її особливості як способу виробництва, інтелектуалізованої інституціональної системи продукування благ полягають у швидкому зростанні науково-технічних можливостей учасників ринку; зростанні трансакційних витрат, які пов'язані з пошуком інформації про ринок, захистом прав власності, укладанням контрактів тощо; підвищенні ролі менеджменту інтелектуальних ресурсів [3].

Таким чином забезпечуються інституціональні умови, які сприяють максимальній, всебічній інтелектуалізації життєдіяльності людини, що зумовлює інновативний характер відносин.

Розкриваючи інституціональні засади публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки необхідно зазначити, що одним із предметних показників потрібно вважати еволюційну економіку. Дана концепція пов'язується з появою ярко виражених інститутів інформаційного суспільства. Предметом еволюційної економіки є динаміка технологічного процесу, причини, економічні наслідки інновацій, конкуренція в системі реалізації технологій [4].

Важливість еволюційного підходу полягає у позиціонуванні регіону як головного об'єкта проведення інновацій, який у свою чергу здійснює вибір раціональних інвестиційних рішень. Таким чином, в економіці знань регіон – головний інститут інноваційної діяльності. Разом із

<i>1-ша стадія – втілене в продуктах і послугах знання формує більшу частину створеної суспільством вартості</i>		
Шляхи проходження стадії (набуття ознаки)		
1-й шлях – інтелектуалізація використовуваних технологій	2-й шлях – підвищення наукоємності товарів і послуг	3-й шлях – домінування на ринку власне інтелектуальних товарів і послуг
<i>2-га стадія – утвердження діяльності пов'язаної з виробництвом, зберіганням, передачею, використанням знань як визначальної в економіці</i>		
Освіта і перепідготовка спеціалістів вважаються основним критерієм ефективності й продуктивності економічних систем		
<i>3-тя стадія – перетворення «працівників знання» у домінуючу групу персоналу організацій «Працівники знання», які виконують інтелектуальну працю, є основою продуктивно зайнятих в економіці</i>		

Рис. 1. Ознаки економіки знань постіндустріального суспільства

тим основними факторами розвитку залишаються знання і людський капітал, які продукують інновації, високі технології. Це вища форма постіндустріальної й інноваційної економік, яка є фундаментом побудови інформаційного суспільства. Їй притаманна всебічна інтелектуалізація суспільно-економічних відносин, високотехнологічний характер господарських взаємодій, а людський капітал стає основою національного багатства [5].

Економіка знань має відповідну інфраструктуру, до якої входять наступні складові та драйвери розвитку: ефективні державні інститути, які реалізують високу якість життя; високоякісна освіта; ефективна фундаментальна наука; ефективний науково-технічний венчурний бізнес; високоякісний людський капітал; виробництво знань і високих технологій; інформаційне суспільство; інфраструктура реалізації й трансферу ідей, винаходів і відкриттів від фундаментальної науки до виробництва [6].

Державна політика в Україні вимагає формування та функціонування нових механізмів і форм управління людськими ресурсами. Необхідне їхнє теоретичне обґрунтування, оскільки змінюються умови формування, розвитку та затребуваності кваліфікованих кадрів. Відбуваються суттєві зміни в плануванні, фінансуванні, організації процесу управління кадрами промислових підприємств, поширюються процеси регіоналізації, інтеграції, диверсифікованості виробництва [4].

Логічним шляхом виходу з критичної ситуації можна вважати взаємовигідне об'єднання зусиль сфер науки, економіки та освіти.

У період формування державної політики щодо розвитку публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки необхідно кардинально змінити відношення до головної продуктивної сили суспільства — високоінтелектуальної людини та її високопродуктивної праці.

Роль висококваліфікованого фахівця у створенні та реалізації високотехнологічних інноваційних проектів вирішальна і постійно зростає. Об'єктивна потреба інноваційного розвитку держави вимагає нового механізму підготовки кадрів. В його основу повинні бути покладені такі принципи:

– розвиток і самореалізація творчої особистості;

– постійна націленість на генерацію перспективних науково-технічних нововведень, пошук шляхів і методів їх практичної реалізації;

– орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних фахівців, системних менеджерів інноваційної діяльності [6];

– відношення до процесу навчання та підготовки кадрів як до складової виробничого процесу, коли витрати на підготовку кадрів повинні сприйматися не як витрати на працівників, а як довгострокові інвестиції, необхідні для процвітання підприємства, регіонів і країни в цілому;

– забезпечення управління соціальними та психологічними аспектами процесу створення інновацій, використання творчого потенціалу колективу, прискореного широкомасштабного впровадження у практику інноваційних розробок;

– створення системи безперервного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, інтегрованої у виробництво інноваційної продукції;

– співробітництво університетів та інших вищих навчальних закладів з передовими підприємствами будь-яких форм власності, що реалізують інноваційні проекти, та їх спільна діяльність щодо розробки спеціалізованих навчальних програм, видання підручників, монографій з метою підготовки фахівців вищої кваліфікації [5].

На наш погляд, механізми публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки повинні включати комплекс таких взаємопов'язаних заходів:

1) упровадження ефективних механізмів державного фінансування відтворення інтелектуального капіталу. Держава повинна прагнути до створення системи, що підвищує ймовірність одержання вищої освіти незможливими, але здібними громадянами, шляхом надання фінансової допомоги, що компенсують на пільговій, зворотній основі значну частину індивідуальних витрат;

2) розробки моделей взаємодії держави, бізнесу та суспільства за допомогою залучення у сферу відтворення кадрового потенціалу недержавних підприємств та установ, створення сприятливих умов для їх діяльності. Вітчизняна економіка має гостру потребу в життєздатних інститутах соціального партнерства у сфері зайнятості для координації діяльності населення, недержавних і державних підприємств, що представляють інтереси їх союзів та асоціацій. У нашій країні такі інститути тільки зароджуються;

3) розробки державних і регіональних прогнозів потреби в кадрах, що припускають формування держзамовлення на підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів;

4) удосконалення структури служби зайнятості, її функцій і системи фінансування.

Висновки. Досліджено інституціональні механізми публічного управління інтелектуальними ресурсами економіки. Складовими інституціонального середовища формування та функціонування інтелектуального капіталу є формальні та неформальні інститути. До формальних відносяться: Закони України, Постанови Уряду і Верховної Ради, установи з реєстрації права інтелектуальної власності, установи юстиції, міжнародні норми і конвенції. Неформальні включають в себе: ментальність, традиції, визнання власника, установки, правила (інституції), стереотипи, соціальний капітал. Встановлено, що об'єктивна потреба інноваційного розвитку держави вимагає нового механізму підготовки кадрів. В його основу повинні бути покладені такі принципи: розвиток і самореалізація творчої особистості; постійна націленість на генерацію перспективних науково-технічних нововведень, пошук шляхів і методів їх практичної реалізації; орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних фахівців, системних менеджерів інноваційної діяльності; відношення до процесу навчання та підготовки кадрів як до складової виробничого процесу, коли витрати на підготовку кадрів повинні сприйматися не як витрати на працівників, а як довгострокові інвестиції, необхідні для процвітання підприємства, регіонів і країни в цілому; забезпечення управління соціальними та психологічними аспектами процесу створення інновацій, використання творчого потенціалу колективу, прискореного широкомасштабного впровадження у практику інноваційних розробок; створення системи безперервного

навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, інтегрованої у виробництво інноваційної продукції; співробітництво університетів та інших вищих навчальних закладів з передовими підприємствами будь-яких форм власності, що реалізують інноваційні проекти, та їх спільна діяльність щодо розробки спеціалізованих навчальних програм, видання підручників, монографій з метою підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Список використаної літератури:

1. Кісь С. Я. Наукові основи інтелектуалізації діяльності підприємств: дис. докт. ек. наук : 08.00.04. / Кісь С. Я. Івано-Франківськ, 2016. 494 с.
2. Кравчук Н. О. Споживчий капітал як елемент інтелектуального капіталу: сутність та структура. Ефективна економіка. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>.
3. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30
4. Білоус І.М. Захист прав інтелектуальної власності: український і зарубіжний досвід. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 11. С. 20-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4
5. Попело О.В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. Економіка і регіон. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14
6. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. Академія муніципального управління. 2006. URL: http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_17570.doc.htm.

Shopsha M. M. Institutional instruments of implementation of mechanisms of public management of intellectual resources of economy

The article presents the conceptual bases of using institutional tools for implementing mechanisms of public management of intellectual resources of the economy, the use of which will improve the quality of domestic education and innovative progress in accordance with international standards, promote intellectual, cultural, spiritual and moral potential of society and systematization. It is established that the objective need for innovative development of the state requires a new training mechanism. It should be based on the following principles: development and self-realization of the creative personality; constant focus on the generation of promising scientific and technical innovations, the search for ways and methods of their practical implementation; focus on training highly qualified and highly intelligent professionals, system managers of innovation and others. It is determined that the effective implementation of mechanisms of public management of intellectual resources of the economy requires the creation of an institutional mechanism at the state level of sustainable reproduction of human resources through a systematic public policy in areas that shape the intellectual potential of the country. This provides for the understanding and legislative consolidation of long-term goals and priorities of the state, as well as forms of its participation in the process

of expanded reproduction of human resources of domestic industrial enterprises. In our opinion, the mechanism of public management of intellectual resources of the economy should include a set of the following interrelated measures: 1) introduction of effective mechanisms of state financing of intellectual capital reproduction; 2) development of models of interaction of the state, business and society by means of involvement in the sphere of reproduction of personnel potential of the non-state enterprises and establishments, creation of favorable conditions for their activity; 3) development of state and regional forecasts of staffing needs, which involve the formation of state orders for training, retraining and retraining; 4) improving the structure of the employment service, its functions and financing system.

Key words: *intellectual resources, public administration, development, education, innovations, mechanisms, economy.*